

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ
ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

**М. РЫСКУЛБЕКОВ атындагы
КЫРГЫЗ ЭКОНОМИКАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИ**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИНЕ КАРАШТУУ
МАМЛЕКЕТТИК БАШКАРУУ АКАДЕМИЯСЫ**

Д.08.17.543 - диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК 336.658.1(575.2)

Койчиева Жылдыз Жамалдиновна

**Банктын капиталы анын насыялык, инвестициялык жана депозиттик
саясатынын тендемин камсыздоочу инструмент катары**

Адистиги: 08.00.10 – каржы, акча жүгүртүү жана насыя

экономика илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган
автореферат

Бишкек – 2018

Диссертациялык иш Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинде аткарылды

Илимий кеңешчи: экономика илимдеринин доктору, доцент
Чолбаева Сагынбүбү Джумабековна

Расмий оппоненттер: **Джолдошева Тамара Юлдашевна**
экономика илимдеринин доктору, профессор

Эсеналиева Назира Солтонбековна
экономика илимдеринин кандидаты, доцент

Жетектөөчү уюм: К.Карасаев атындагы Бишкек гуманитардык университетинин «Каржы, банк иши жана салык салуу» кафедрасы, 720044, Бишкек ш., 7-кичирайон, 34- үй.

Диссертациялык ишти коргоо 2018-жылдын “21”сентября. саат 14.00дө М.Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университетинин жана Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик башкаруу академиясынын алдындагы экономика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 08.17.543 диссертациялык кеңешинин отурумунда өтөт.

Дареги: 720033, Бишкек шаары, Тоголок Молдо көчөсү, 58.

Диссертациялык иш менен М.Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университетинин илимий китепканасынан таанышууга болот.

Дареги: 720033, Бишкек шаары, Тоголок Молдо көчөсү, 58.

Д 08.17.543-диссертациялык кеңешинин
окумуштуу катчысы, экономика
илимдеринин кандидаты, доцент

Байтерекова Г. С.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилденүүчү теманын азыркы учурдагы маанилүүлүгү.Өнүккөн рынок экономикасында коммерциялык банктардын орду көп багыттуу болуп эсептелет, алар экономикалык өз ара байланыштарда басымдуу орунду ээлейт, адам ишмердүүлүгүнүн бардык тармактарында ишке тартылган жана иш алып барат.

Бирок, коммерциялык банктардын өнүгүшү рынок экономикасы койгон талаптардан бир кыйла артта калган, анткени насыялык, инвестициялык жана депозиттик саясаттын теңдемин камсыздоодо жаңылыштык-каталар, бурмалоолор байкалат. Ошондуктан, биздин оюбузча, заманбап банк тутумун өнүктүрүүнүн жалпы көйгөйлөрүн чечүү рыноктун талаптарына жана коммерциялык банктардын иш жүргүзүүсүнө шайкеш келет, алардын капиталынын көлөмүнө жана түзүмүнө, активдери менен пассивдеринин катышына, ликвиддүүлүк деңгээлине, тобокелдиктерге дуушар болуусуна жана сапат менежментине жараша болуучу жогорку каржылык туруктуулугуна көмөктөшүүчү механизмдерди өркүндөтүүнүн зарылдыгын болжолдойт.

Кыргыз Республикасынын банк тутумунун капиталы жалпы өскөндүгүнө карабастан, банктардын капиталдашуу арымдары жетишерлик түрдө эмес экендиги айдан ачык. Бул жагдай дүйнөлүк экономикалык каатчылык шарттарында, айрыкча менчик капиталдын жетиштүүлүгүнүн ченемдери өскөн шарттарда анык тармактын ишканаларын ата мекендик банктар тарабынан насыяланышына чектөө коёт, бул өлкөнүн экономикасынын туруктуу өнүгүшүнө көмөк көрсөтпөйт.

Анык тармакка узак мөөнөттүү насыяларды берүүнүн өсүшүн чектөөчү башка бир фактор болуп ата мекендик банктардын ресурстарынын жетишерлик эмес сандагы көлөмү эсептелет. Интеграцияланган экономикалардын жаңы чакырыктарынын шарттарында коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүндө тобокелдиктердин төмөнкүдөй факторлору: Евразиялык экономикалык биримдик кызматташтыгына мүчө өлкөлөр менен салыштырмалуу ресурстук базанын начардыгы, накталай акча массасынын калктын колунда көбүрөөк болушу, насыялык ресурстардын кыска мөөнөттүүлүгү, жогорку пайыздык коюмдар ж.б. пайда болот. Мындай факторлордун болушу коммерциялык банктардын ресурстук базаларын түзүүдө жана көбөйтүүдө көйгөйлөрдүн бар экендигин тастыктап турат. Буга байланыштуу активдердин жана пассивдердин портфелин башкаруу жаатында теңдемдүү банктык саясатты түзүүгө көмөктөшүүчү жаңы методдорду жана көрсөткүчтөр тутумун түзүүнүн мааниси жогорулайт. Портфелдик инвестициялардын жана насыялоонун механизмдерин өркүндөтүүнү иштеп чыгууда коммерциялык банктардын өздүк каражаттарын натыйжалуу пайдалануу жана башкаруу боюнча акционерлердин да, насыя берүүчүлөрдүн да мүмкүнчүлүктөрү эске алынышы зарыл. Инвестициялоонун жана насыя берүүнүн механизмдерин өркүндөтүүнүн императивдерин башкаруу, демек экономиканын анык тармагын өнүктүрүү да зор мааниге ээ.

Жогоруда айтылгандардын бардыгы изилдөөгө алынып жаткан маселенин императивдерди өнүктүрүү, капиталдын түзүмүн калыптандыруу, инвестициялоо, насыя берүү жана пассивдерди түзүү жаатында банктын саясатын куруу зарылдыгы менен шартталган актуалдуулугун аныктайт.

Диссертациянын темасынын ири илимий программалар (долбоорлор) жана негизги илимий-изилдөө иштери менен байланышы.

Диссертациялык иштин темасы төмөнкү программаларды: Кыргыз Республикасын 2013-2017-жж. карата туруктуу өнүктүрүүнүн жана 2020-жылга чейин орто мөөнөттүү өнүгүүнүн Улуттук стратегиясын, Банк тармагын 2017-2020-жж. карата өнүктүрүүнүн негизги багыттарын, 2017-2020-жж. карата акча-насыя саясатынын негизги багыттарын, Кыргыз Республикасынын төлөм тутумун 2017-2019-жж. карата өнүктүрүүнүн негизги багыттарын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу алкагында банк тутумун реформалоо жараяндары менен тыгыз байланышкан.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Диссертациялык иштин **максаты** – банктын каржылык туруктуулугун тутумдук жактан камсыздай турган насыялык, инвестициялык жана депозиттик саясатынын теңдемин камсыз кылуу максатында банк капиталынын оптималдуу түзүмүн калыптандырууга багытталган илимий-методикалык жоболорду жана практикалык сунуштарды иштеп чыгуу болуп саналат.

Изилдөөнүн алдына коюлган максатын ишке ашыруу үчүн төмөнкү **милдеттерди** чечүү зарыл:

- коммерциялык банктын менчик капиталынын императивдерин жана түзүмүн калыптандыруу жараянын изилдөө, анын табиятын жана маңызын ачып берүү, коммерциялык банктын «менчик каражаттары (капиталы)» жана «банк тобокелдиги» түшүнүктөрүнүн аныктамаларын тактоо;

- коммерциялык банктын милдеттенмелеринин жана менчик каражаттарынын катышын оптималдаштыруу максатында менчик капиталынын түзүмүнүн өзгөрүшүнө негиздеме берүү;

- банкты натыйжалуу башкарууну жана анын туруктуулугун камсыз кылууда анын менчик капиталынын функционалдык ролун илимий негиздөө;

- коммерциялык банктын инвестициялоо жана насыялоо жаатында теңдемдүү саясатын түзүүнү жана ишке ашырууну камсыз кылуу максатында мүнөздүү өзгөчөлүктөрүнө талдоо жүргүзүү, пассивдерди калыптандыруу жаатында ишмердүүлүгүнүн келечектүү багыттарына негиздеме берүү;

- банк саясатын иштеп чыгуу жараянына таасирин тийгизүүчү тобокелдиктердин деңгээлин азайтууга багытталган иш-чараларды иштеп чыгуу максатында аларга аналитикалык изилдөө жүргүзүү, ошондой эле насыя берүү, депозиттер жана инвестициялар рыногунда коммерциялык банктын саясатын куруу үчүн негиз катары анын менчик капиталынын «жетиштүүлүк» ченемдерин эсептеп чыгуу методикасын талдоо;

- банктын инвестициялоо, насыялоо жана пассивдерди түзүү жаатындагы саясатынын теңдемин камсыз кылууга багытталган илимий-методикалык сунуштамаларды берүү.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгы банктын насыя берүү, инвестициялык жана депозиттик саясатынын теңдемин камсыз кылуу максатында банк капиталынын оптималдуу түзүмүн калыптандырууга багытталган илимий-теориялык жоболорду жана практикалык сунуштарды негиздөөдө турат. Изилдөөнүн жүрүшүндө төмөнкүдөй илимий тыянактар алынды:

- банктын теңдемдүү саясатын камсыз кылууда анын капиталын оптималдаштыруунун теориялык-методологиялык негиздери тереңдетили жана негиздеме берилди, ошондой эле коммерциялык банктын «менчик каражаттары (капиталы)» жана «банк тобокелдиги» түшүнүктөрүнүн автордук аныктамасы сунушталды;

- коммерциялык банктардын учурдагы институционалдык абалында ишмердүүлүгүнө комплекстүү баа берүүнүн негизинде аларды менчик каражаттарынын көлөмүнө жараша баалоо жана ажырымдоо жүргүзүлдү;

- депозиттик портфелдин тобокелдиктерин азайтуу жана кардарлар боюнча, өндүрүмдөр боюнча, рынок боюнча сегменттерге бөлүү менен банктын ресурстарын бөлүштүрүүнү камсыздоо максатында депозиттик портфелди оптималдаштыруу критерийлери негизделди;

- банктын менчик капиталын башкаруунун анын насыялоо, инвестицияларды жана банктык пассивдерди калыптандыруу жаатындагы саясатынын туруктуулугун камсыз кылууга тийгизген таасирин өркүндөтүүнүн негизги багыттары аныкталды;

- коммерциялык банктардын теңдемдүү өнүгүүсүнө жетүү максатында портфелдик инвестицияларды, насыялоону жана депозиттик өндүрүмдөрдү өркүндөтүү боюнча нускамалар сунушталды;

- коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнө аддитивдик методдун жардамы менен фактордук талдоо жүргүзүүнүн үлгүсү иштелип чыкты.

Диссертациялык иштин практикалык маанилүүлүгү илимий-негизделген механизмдер, методологиялык ыкмалар, теориялык жоболор, тыянактар жана сунуштар насыялык, инвестициялык жана депозиттик саясатынын теңдемин камсыздандыруу боюнча конкреттүү иш-чараларды өткөрүүгө даректүү багытталганында турат жана банктык көзөмөл органдары тарабынан практикалык чечимдерди кабыл алууда колдонулушу ыктымал.

Иштелип чыккан сунуштар банктын капиталынын өздүк түзүмүн калыптандыруунун натыйжалуулугун жогорулатууга багытталган практикалык иш-чараларды ишке ашыруу үчүн негиз болушу ыктымал. Алынган натыйжаларды республиканын жогорку окуу жайларында “Каржы”, “Банктар жана банк ишмердүүлүгү”, “Каржы жана саясат”, “Акча, насыя жана банктар”, “Банк портфели жана аны башкаруу”, “Банк менеджменти” сабактарын өтүүдө пайдаланууга болот.

Алынган натыйжалардын экономикалык маанилүүлүгү. Автор тарабынан жетишилген жаңы натыйжалар, теориялык корутундулар жана практикалык сунуштар коммерциялык банктын капиталын башкаруунун натыйжалуулугун, ошондой эле инвестициялоо жана насыялоо механизмдерин өркүндөтүү императивдерин жогорулатуу жаатында мындан аркы фундаменталдык жана колдонмо изилдөөлөрдү жүргүзүү үчүн негиз боло алат.

Диссертациянын коргоого чыгарылган негизги жоболору. Коргоого диссертациянын төмөнкү негизги жоболору чыгарылган жана алар илимий жаңычылдыктардын талаптарына жооп берет:

- коммерциялык банктын насыялык, инвестициялык жана депозиттик саясатынын теңдемин камсыздоочу инструмент катары анын капиталын

түзүүнүн жана пайдалануунун маңызын жана мүнөзүн негиздөөгө мүмкүндүк берүүчү теориялык жана методологиялык маселелер иликтенди жана жалпыланды;

- «банктык капитал» жана «банктык тобокелдер» түшүнүктөрүнүн автордук тактамасы сунушталды;

- капиталдаштыруунун механизмдеринин банктардын насыялык жана инвестициялык саясатын калыптандырууга жана коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүн комплекстүү баалоонун негизинде аларды менчик каражаттарынын көлөмүнө жараша бөлүштүрүүгө тийгизген таасирин комплекстүү баалоонун натыйжалары;

- коммерциялык банктардын туруктуулугунун жана кирешелүүлүгүнүн фактору катары анын активдеринин жана пассивдеринин оптималдуу түзүмүн калыптандыруунун өз ара байланышы жана өз ара көз карандылыгы тастыкталды;

- банктын активдерин жайгаштыруунун, пассивдик аткарымдардын өзгөчөлүгүнүн жана анын түзүмүнүн ресурстарынын тобокелдеринин таасирин эске алуу менен банктын капиталынын оптималдык көлөмүн орнотуунун механизмдерин өркүндөтүүгө багытталган иш-аракеттердин конкреттүү программаларын иштеп чыгуу зарылдыгы аныкталды;

- коммерциялык банктын депозиттик, насыялык жана инвестициялык портфелдерин башкаруу учурунда банктардын инвестициялар, насыялоо жана пассивдерди калыптандыруу жаатында максималдуу ийкемдүүлүккө жана кирешелүүлүккө жетишүүгө мүмкүндүк түзө турган теңдемдүү банк саясатын калыптандыруу боюнча сунуштар берилди;

- коммерциялык банктардын каржылык саясаты боюнча кабыл алынган чечимдердин натыйжалуулугунун контекстинде өнүгүүнүн келечек максаттарын аныктоо жана аз коромжуга учуроо менен жетишүү индикаторлорун бөлүп көрсөтүү аркылуу алардын атаандаша алуу жөндөмүн жогорулатуу үлгүсү сунушталды.

Издөнүүчүнүн жеке салымы. Автор тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыгында банктардын капиталын натыйжалуу калыптандыруу боюнча сунуштарды иштеп чыгууда теориялык жана практикалык ыкмалар жалпыланды. Изденүүчү тарабынан КБнын капиталынын жетиштүүлүгүн аддитивдик эсептөө методу иштелип чыкты.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо. Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору боюнча «КРнын экономикасын реформалоо көйгөйлөрү (Бишкек, КРнын УИА, 2012-ж.); «Экономикалык илим: кечээ, бүгүн, эртең» (Ж. Баласагын атындагы КУУ, 2014-ж.); «Илим, билим берүү, коом», Тамбов, 2016-ж, «Коммерциялык уюмдардын ишмердүүлүгү жана компьютердик технологияларды долбоорлоо көйгөйлөрү» (КЭУнун Жарчысы 1(35) 2016-ж.) деген аталыштарда республикалык жана эл аралык деңгээлдеги илимий конференцияларда, семинарларда, тренингдерде баяндамалар жасалды жана талкууланды.

Диссертациянын жыйынтыктарынын басылмаларда кенири чагылдырылышы. Диссертациялык изилдөөнүн материалдары боюнча 4,75 басма табактан ашык илимий иштер, Алардын ичинен 2 макала Россиялык

илимий цитаталоо индексине кирген журналдарда, 14 макала КРнын илимий журналдарында жарыяланган.

Диссертациянын түзүмү. Диссертациялык иш киришүүдөн, үч баптан, тыянактардан жана практикалык сунуштардан, пайдаланган адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Иштин жалпы көлөмү 160 бетти түзөт. Иш 10 сүрөттү, 40 жадыбалды камтыйт.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө диссертациялык изилдөө темасынын актуалдуулугуна негиздеме берилген, максаттары жана милдеттери, иштин илимий жаңылыгы аныкталган, коргоого чыгарылган негизги жоболор, аларды апробациялоо жана ишке киргизүү баяндалган.

“Банктык капиталды калыптандыруунун теориялык негиздери жана өзгөчөлүктөрү” деп аталган **биринчи бапта** банктык капитал түшүнүгүнүн мазмундуу маселелери, анын түзүмүн калыптандыруу принциптери жана императивдери, ошондой эле коммерциялык банктардын туруктуу ишмердүүлүгүн камсыз кылуудагы функционалдык ролу каралат.

Банктык капиталдын теориялык негиздери жалпыланды, анын ичинде коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүндө теңдемдүү саясатты камсыз кылуучу инструмент катары банктын туундуу элементтеринин банктын капиталын белгилүү бир белгилери жана пайдалануу зарылдыгы боюнча калыптандырууга тийгизген таасири каралды.

Диссертациялык иште банк капиталы түшүнүгүнүн аныктамасына ар түрдүү классикалык жана заманбап мамиле кылууга комплекстүү талдоо жүргүзүүнүн негизинде анын өзгөчөлүктөрү, мүнөздүү белгилери аныкталды.

Коммерциялык банктарды туруктуу өнүктүрүүнүн маңызы жагынан алганда менчик капитал банктын экономикалык өз алдынчалыгын жана иштөө туруктуулугун камсыз кылат. Менчик капитал банктын төлөө жөндөмдүүлүгүнө колдоо көрсөтүүчү ресурстар резерви болуп саналат.

Буга байланыштуу илимий чөйрөдө коммерциялык банктарды туруктуу өнүктүрүү түшүнүгү банктын жалпы каржылык ресурстарынын жалпы көлөмүндө менчик каражаттардын өлчөмүнүн өсүшү катары гана эмес, банктык тобокелдерге карата ишенимдүүлүктүн жана туруктуулуктун деңгээлинин өсүшү катары каралат. Ошондуктан, биздин оюбузча, банктык капиталды андан ары өстүрүү, банктын активдерин жайгаштыруу тобокелдигин, пассивдик аткарымдардын, кардарлардын мүнөздүү өзгөчөлүгүн эске алуу менен анын түзүмүн сапаттык курамы боюнча оптималдаштыруу көп багыттуу татаал процесс болуп эсептелет. Демек, “банктык капитал” жана “капиталы боюнча жөнгө салуу” түшүнүктөрүн төмөнкү ыраस्ता менен ажыратып кароого болот: банк ишмердүүлүгүндө атаандаштыктын курчушу, жаңы рынокторго чыгуу жана банктык жаңы өндүрүмдөрдү ишке киргизүү банк капиталынын өсүшүнө болгон керектөөнү пайда кылат, ал эми бир нерсени жөнгө салууда анын сапаттык көрсөткүчтөрү, өндүрүмдөр менен кызмат көрсөтүүлөрдүн рентабелдүүлүгү, банктын тобокелдер деңгээли жана активдеринин түзүмү өзгөрүлөт.

Диссертациялык иште ар түрдүү окумуштуулардын изилдөөлөрүн кайра өзгөртүп түшүнүү менен каралып жаткан экономикалык категориянын

автордук түшүндүрмөсүн берүүгө аракет жасалды. Ошентип, банктын менчик капиталы - банктын кредиторлорунун алдында эч кандай милдеттенмелерди албастан, коммерциялык банктардын туруктуу каржылык өнүгүүсүн камсыз кылууга жөндөмдүү коммерциялык банктардын уюмдаштыруучулары тарабынан ишке киргизилген каражаттардын жыйынды өлчөмү болуп саналат.

Банктык капиталды көбөйтүүнүн маанилүү белгилери болуп банктын каржылык туруктуулук деңгээлин камсыз кылуучу шарттар катары мүнөздөй турган факторлор эсептелет. Алар активдердин сапатына, менчик пайданы колдонууга, капиталдык базасын камсыздоо боюнча банктын саясатына жараша ар түрдүү мүнөзгө ээ болушу ыктымал. Иште каралган банктык капиталды жогорулатуу факторлору банктардын каржылык туруктуулугун камсыз кылуу боюнча банктын мүмкүнчүлүктөрүн андан ары алга жылдыруунун башкы детерминаттары катары кароого мүмкүндүк берет.

Банктардын каржылык туруктуулугун камсыз кылууда капиталдын функционалдык ролу конкреттүү банктык аткарымдар жана кызмат көрсөтүүлөр менен байланыштуу болот. Бул учурда эске алчу нерсе, пайда алуу белгилүү бир тобокелдиктер менен коштолот жана күтүлбөгөн кырдаалдарга каршы туруу үчүн ликвиддүү активдери болушу зарыл.

Изилдөө жүргүзүүнүн натыйжасында банктын капиталынын көлөмү ресурстарын жайгаштыруу боюнча саясаты менен биргеликте анын активдик жана пассивдик аткарымдарынын түзүмүн аныктай тургандыгы белгиленди. Коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүгүнө жараша алардын активдерин жана пассивдерин калыптандыруунун түзүмүн ажыратып кароого болот.

1-жадыбал. Коммерциялык банктын активдеринин жана пассивдеринин түзүмү

Пассивдик аткарымдар (банктык ресурстарды калыптандыруу)	Активдик аткарымдар (каражаттарды жайгаштыруу)
Юридикалык жана жеке тараптардын эсептешүү эсебине жана күндөлүк эсебине каражаттарды тартуу, анын ичинде:	Тармактарга кыска жана узак мөөнөткө насыя берүү
-депозиттик, банктар аралык насыяларды алууну кошкондо;	Калкка керектөөчүлүк максатка ссуда берүү
- эмиссиондук (банктын баалуу кагаздарынын үлүшүн жайгаштыруу)	Баалуу кагаздарды сатып алуу
Жарандарга, мекемелерге жана уюмдарга тез мөөнөттүү эсебин ачуу	Лизинг, факторинг
Баалуу кагаздарды чыгаруу	Инновациялык каржылоо жана насыялоо
Башка банктардан алынган карыздар ж.б.	Банктын каражаттары менен ишканалардын чарбалык ишмердүүлүгүнө үлүштүк катышуу.
	Башка банктарга берилген ссудалар

Булак: автор тарабынан түзүлгөн

Жогоруда баяндалгандардын негизинде төмөнкүдөй корутундулар жасалды:

- коммерциялык банктардын капиталы өз кызмат-милдеттерин аткаруунун жүрүшүндө инвестициялоо, насыялоо жана банктык портфелди башкаруу жаатында банктын теңдемдүү саясатын калыптандыруучу зарыл фактор болуп калат;

-коммерциялык банктардын капиталынын түзүмү менен ишмердүүлүгүнүн натыйжаларынын ортосундагы өз ара байланышты жана өз ара көз карандылыкты аныктоо зарыл;

-уставдык капиталды көбөйтүү процедурасын жөнгө салуучу ченемдик документтерди кайра карап чыгуу, ошол эле учурда банктын капиталын эсептөө методикасын жөнөкөйлөтүп өзгөртүү зарыл;

-банкка каржылык колдоо көргөзүү максатында капиталды көбөйтүү учурунда банк менен байланышкан тараптар тууралуу алардын менчик булактарынын жетиштүүлүгүн тастыктаган маалыматтарды толук ачыктоо боюнча талаптарды камсыз кылуу.

«Банктын капиталы анын саясатын калыптандыруунун инструменталдык каражаттарынын аппаратында» деп аталган экинчи бап банктардын портфелин башкаруу, капитализация механизмдеринин насыялык, инвестициялык, депозиттик абалына тийгизген таасири жаатында теңдемдүү саясатын куруу императивдерине жана тобокелдердин таасирин эске алуу менен натыйжалуу пайдаланууда банктын ресурстарынын катышын талдоого арналган.

Методологиялык жактан алганда, диссертация тутумдуулук принцибинин негизинде түзүлгөн, ага ылайык экономикалык кубулушту изилдөө учурунда императивдердин (жалпы мааниге ээ эскертүү, буйруулар, ченемдик актылар) логикалык жактан ырааттуу баяндалышына таянуу керектиги, жыйынтыгында ал кандай гана саясат болбосун анын теңдемдүүлүгүн жана натыйжалуулугун коомдун объективдүү керектөөлөрү менен шайкеш чагылдырары эске алынган .

Буга байланыштуу, коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүнө карата, императивдер катары башкача эмес, ушундай аракет кылуу керек деген жүрүм-турум үлгүсү түшүнүлөт. Бул учурда натыйжалуу жыйынтыктарга жетишүүгө багытталган шарттар - коммерциялык банктардын ишмердүүлүк туруктуулугун камсыздоо факторлорун аныктоочу базалык детерминанттар болуп саналат.

Коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүнүн келечектеги негизги багыттарын козгогон аныктамалар жетиштүү экендигин эске алып, банктын стратегиясын үч вариантта көрсөтүү керек:

1.Чыгымдарды башкаруу/стандартташтыруу	3.Бөтөнчөлүк сапаттарына карай башкалардан бөлүү менен башкаруунун айкалышы	2. Бөтөнчөлүк сапаттарына карай башкалардан бөлүү/ дифференциялаштыруу/ адистештирүү/ниша
- Пайдалуу/ эң төмөн нарк, алгылыктуу стандарттар; - IT\$ти интенсивдүү колдонуу; - Стандартташтыруу.	ЖЕКЕЧЕ КЫЗМАТ КӨРСӨТҮҮЛӨР	-Алгылыктуу баа боюнча жогорку сапатты оптималдаштыруу; -Интенсивдүү кеңеш берүү; -Адистештирүү, биринчи кезекте өндүрүмгө жана сертификатка багыт алуу
Биринчи кезекте рыноктун сегментине багыт алуу		Артыкчылыктар/өбөлгөлөр/ көйгөйлөр

Булак: автор тарабынан түзүлгөн

1-сүрөт. Банктын заманбап стратегиясынын үч негизги варианты

Сүрөттөн көрүнүп тургандай, банк стратегиясынын вариативдүүлүгү анын татаалдыгынан көрүнөт, ошондуктан анын бири-бирине ылайыкталып түзүлүүчү принциптери өтө көп түрдүү. Биздин өлкөдө мындай банктарга

мисал катары: Айыл Банк жана РСК Банк (мамлекеттик); KISB жана Оптима Банк (ири активдери менен), Кыргызстан КБ ААК (кеңейтилген кардарлар базасы жана бутакталган тармактары менен) жана Демир Банкты атоого болот, алардын ишмердүүлүгү стратегиясынын бар экендигин ачык көрсөтүп турат. Иште бактын саясаты катары жөнгө салуучу органдар тарабынан банктардан талап кылынуучу ченемдерди сактоо максатында банктык портфелди теңдемдүү башкарууга багытталган коммерциялык банктардын ченемдик актыларынын жыйындысын түшүнүү керектиги аныкталат.

Банктык портфелди башкаруу жаатында саясатты калыптандыруу эки бөлүктөн: иштеген пассивдердин портфелинен жана кирешелүү активдердин портфелинен турат. Алардын ар биринин көлөмү: депозиттер, насыялар, транзакциялык аткарымдар, пайыздар, коюмдар, тобокелдер, капиталдын жетиштүүлүгүнө көзөмөл органдарынын жөнгө салуучу талаптары, банк тармагына инвестицияларды тартып келүү мүмкүнчүлүгүнүн өсүшү; кардарлардын ишеним факторлору, имиджи ж.б. инструментарийлерди колдонуу менен өсүшү ыктымал.

БАНКТЫК ПОРТФЕЛЬ	
КИРЕШЕЛҮҮ АКТИВДЕРДИН ПОРТФЕЛИ	ИШТЕГЕН ПАССИВДЕРДИН ПОРТФЕЛИ
Юридикалык жана жеке тараптардын, ишкерлердин тез мөөнөттүү ссудалык портфели	Депозиттик портфель: - Юридикалык жактардын каражаттары; - Жеке жактардын каражаттары.
Жеке тараптардын тез мөөнөттүү ссудалык портфели	Баалуу кагаздардын портфели Банктар аралык насыялоо рыногунда жайгаштырылган каражаттар

Булак: автор тарабынан түзүлгөн

2-сүрөт. Банктык портфелдин түзүмү

Капитал түшүнүгүнүн туундусу катары эсептелген банктардын капиталдаштыруу жагы коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүндө кеңири колдонулат. Банктын капиталы (менчик) – банктын экономикалык өз алдынчалыгын жана иштөө туруктуулугун камсыз кылуучу менчик каражаттарынын жыйындысы, ал эми капиталдык база – коммерциялык банктардын менчик жана тартылып келинген каражаттарынын жыйындысы болуп саналат. Бул маселе боюнча ата мекендик окумуштуу, э.и.д. Э.В. Самигулин экономикалык өнүгүшүнүн деңгээли ар түрдүү өлкөлөрдүн заманбап банктары капиталды топтоонун өсүшү менен мүнөздөлөт деп эсептейт. Капиталдык базасы чакан коммерциялык банктар үчүн бизнести иштетүү мүмкүн эмес, демек, аларда капиталды топтоонун бир гана жолу бар, бул – алардын күчтүү КБлар менен жуурулушуп же аларга сиңирилип кетиши. Эгерде мамлекет тарабынан ири инвестициялык долбоорлорду каржылай ала турган ири банктарды түзүү боюнча атайын программа иштелип чыкса, бул мамлекеттин социалдык-экономикалык өнүгүшүндөгү көптөгөн көйгөйлөрдү чечет эле. Атаандаш компанияларды сиңирип алуу, вертикалдык холдинг түзүмдөрүн түзүү, инвесторлорду компаниянын негизги, анын ичинде стратегиялык капиталына тартуу жолдору аркылуу бизнести кеңейтүү зарылдыгы банктарды корпоративдик каржылоо кызматтарына керектөөнүн өсүшүнө алып келет.

Өзүнүн илимий ишинде э.и.д. С. Чолбаева банк саясатын калыптандыруу жаатында мындай деп жазат: «Банк саясатын калыптандырууну республиканын банк тармагындагы анык жүргүзүлгөн иштерди жана көйгөйлөрдү эске алуу менен жүргүзүү керек. Учурда банктардын капиталынын чачырап кетиши орун алган. Мисалы 2017-жылы коммерциялык банктардын активдеринин орточо көлөмү 2, 9 млрд. долларды түзгөн, ал эми Түштүк Кореяда 4,5 млрд. доллар, Улуу Британияда 6,7 млрд. доллар, Японияда 45 млрд. доллар болгон. Мындан тышкары, республиканын коммерциялык банктарынын 58%ы кыска мөөнөттүү насыяларды берүү менен алектенет. Мындан көрүнүп тургандай, негизги фондуларга жана адам капиталына инвестиция түрүндө акча каражаттары чектөөсүз түшүп турганда гана КБлардын туруктуу өнүгүшү ыктымал»¹.

2-жадыбал. КРнын банк тутумунун активдеринин жана пассивдеринин түзүмү², %

КБнын активдеринин түзүмү	в %					КБнын пассивдеринин түзүмү	в %				
	2013	2014	2015	2016	2017		2013	2014	2015	2016	2017
Кардарларга берилген насыялар жана каржылык ижара	48,6	37,2	52,8	52,5	54,7	Насыялоочу мекемелердин кирешеси	2,8	2,6	1,5	0,5	2,8
Башка банктардагы корресп. эсептер жана депозиттер	15,1	12,3	20,6	13,2	12,9	Өкмөттөн алынган насыялар, депозиттер	8,2	6,7	6,0	6,6	2,1
Акча каражаттары	7,8	8,3	6,0	7,5	6,6	КРУБдан алган насыялар	9,9	10,6	16,9	15,8	12,0
Баалуу кагаздар портфели	9,3	4,7	4,3	7,3	8,9	Тез мөөнөттүү депозиттер	23,9	26,6	25,2	23,3	23,6
КРнын УБнын корр. эсептери	6,0	5,8	5,5	6,9	5,8	Эсептешүү эсеби	23,1	21,4	19,2	23,1	23,5
Негизги каражаттар	5,4	4,8	4,3	5,1	5,4	Талап боюнча депозиттер	16,5	13,8	14,4	16,4	22,5
Каржылык-насыялык уюмдардын насыялары	3,4	2,7	1,8	0,7	0,6	Бактардын эсептешүү эсептери жана депозиттери	4,2	5,1	4,7	1,5	0,8
Инвестициялар жана каржылык катышуу	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	КРнын УБ алдындагы милдеттенмелер	0,9	3,2	3,1	3,7	3,3
РЕПО боюнча сатылып алынган баалуу кагаздар	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	Башка милдеттенмелер	10,3	11,0	8,8	8,6	9,2
Коромжулардын жана чыгашалардын ордун толтуруу боюнча резерв	-2,7	-2,9	-3,6	-4,3	-4,1	РЕПО боюнча сатылган баалуу кагаздар	0,2	0,1	0,2	0,5	0,2
Башка активдер	6,5	6,8	7,8	10,9	8,8						
Бардыгы	100	100	100	100	100	Бардыгы	100	100	100	100	100

Булак: автор тарабынан түзүлгөн

¹ Чолбаева С.Дж. Илимий монография: «Экономиканын анык тармагы менен мамлекеттик бизнес өнөктөштүктү түзүүнүн каржылык-насыялык механизмдери»: э.и.д. дисс. авторефераты, Бишкек., 2014, 34-б.

² КРнын УБнын 2013-2017-жж. карата жалпы маалыматтарынын негизинде автор тарабынан тандалып алынган.

Узак мөөнөттүү каржылык ресурстарды көбөйтүү жагынан алганда активдердин жана пассивдердин түзүмүн карап чыгуу баалуу кагаздарды жүгүртүү жаатында банктардын саясатын жөнгө салуучу ченемдик документтердин жетишсиздигин көргөздү. 2017-жылдын жыйынтыгы боюнча активдердин, насыялык портфелдин жана жалпы алганда коммерциялык банктардын ресурстук базасынын өсүшү байкалат. Тутумдук тобокелдердин көрсөткүчү орточо, капиталдын шайкештиги жогорку деңгээлде, бул каржылык ортомчулуктун потенциалынан кабар берет. Активдер 11,1%га көбөйдү жана 198 млрд. сомду түздү.

Кыргыз Республикасынын банк тутумунун (КРнын БТ) балансынын түзүмүндө насыялык аткарымдар бир кыйла көп орунду ээлейт. Насыялык жайгаштыруулардын олуттуу үлүшү соодага, коммерцияга, айыл чарбасына ж.б. насыяларга жумшалат. Алардын салыштырма салмагы 2016-жылдын 31-декабрына карата 67%ды түзгөн, ал эми 2017-жылы республиканын КБларынын насыялык портфелинин көлөмү 15,9% га көбөйгөн жана 108,3 млрд. сомду түзгөн.

Коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүнүн өнүгүшүндө инвестициялык ишмердүүлүктүн максаттуу багыттарын калыптандыруу тутумун түзүүнү, аларга жетүүнүн айрыкча натыйжалуу ыкмаларын тандап алууну болжолдогон инвестициялык саясат жүргүзүү маанилүү орунду ээлейт. Банктардын инвестициялык ишмердүүлүгүнүн үч негизги багытын бөлүп кароого болот: 1. Баалуу кагаздарды жана башка каржылык активдерди сатып алуу, үлүштүк (акциялар) жана карыздык (облигациялар) баалуу кагаздар портфелин түзүү жана аларды сатуу, сатып алуу, карыздык милдеттенмелерди ишке ашыруу менен байланышкан каржылык инвестициялык долбоорлор; 2. Корпоративдик каржылоо; 3. Долбоордук каржылоо.

Баалуу кагаздар рыногундагы КБнын ишмердүүлүгүн алып карасак, ал банктын менчик каражаттарынын эсебинен жана кардарардын тапшырыгы боюнча жүргүзүлөрүн айтууга болот. Баалуу кагаздар рыногунда менчик каражаттарынын эсебинен аткарымдарды жүргүзүү менен банктар баалуу кагаздарды сатып алуу менен сатуунун ортосунан түшкөн айырма түрүндө, ошондой эле облигацияларга ири киреше түрүндө каражаттарды салуу, облигациялардын эмитентине насыя берүү менен киреше алышат. 2017-жылы баалуу кагаздардын портфели 8,6 млрд. сомго же 31,9 % га көбөйгөн. Коммерциялык банктардын активиндеги портфелдердин түрү боюнча баалуу кагаздардын түзүмү 3-жадыбалда берилген. 2017-жылы портфелдин көлөмү 35,5 млрд. сомду түзгөн, ал эми 2016-жылы 26,9 млрд. сом болгон. Портфелдин орточо өлчөнгөн кирешелүүлүгү – 13%.

3-жадыбал. Баалуу кагаздардын түзүмү

Көрсөткүчтөр	2014		2015		2016		2017		Нарктын өсүшү %	
	млр д.со м	% үлүш	млр д.со м	% үлүш	млр д.со м	% үлүш	млр д.со м	% үлүш	2016	2017
Мамлекеттик казыналык векселдер	3,1	23,3	3,3	19,8	4,3	16,0	2,9	8,2	30,3	-67,4
Мамлекеттик кыска мөөнөттүү облигациялар	8,0	60,8	10,8	63,9	17,0	63,2	27,1	76,2	57,4	59,4
КРУБнын ноталары	1,3	10,2	2,1	12,6	5,2	19,5	5,2	14,7	47,6	-
Казыналык милдеттенмелер (КМ)	0,6	5,0	0,5	3,5	0,3	1,2	0,3	0,7	-60,0	-
Которулуучу векселдер	0,03	0,3	0,3	0,2	0,02	0,1	0,04	0,1	6,6	100
Жыйынтык	13,1	100	17,0	100	26,9	100	35,5	100	58,2	31,9

Булак: автор тарабынан түзүлгөн

Долбоордук каржылоону долбоордун тикелей өзү тарабынан түзүлгөн акча агымдарын карыз алууга негизделген ири долбоорлорду каржылык инжиниринг аркылуу узак мөөнөттүү карыздык каржылоо ыкмасы катары кароого болот.

«КІСВ» ЖАКтын мисалында экономиканын тармактарын насыялоого акча каражаттарын тартуу боюнча инвестициялык долбоорго жүргүзүлгөн экономикалык талдоо анын жогорку рентабелдүүлүгүн жана инвесторлор үчүн жагымдуулугун көргөздү.

4-жадыбал. «КІСВ» ЖАКтын 2016-2018-жж. карата акча агымдарынын кыймылынын болжолу

	2016	2017	2018
Аткарымдуу ишмердүүлүктөн алынган акча каражаттарынын кыймылы			
Алынган пайыздар	1752325	2398127	1719680
Төлөнгөн пайыздар	-444109	-856832	-807379
Алынган комиссиялар	246904	281875	267449
Төлөнгөн комиссиялар	-96809	-116933	-117071
Чет өлкөлүк валюта менен байланышкан аткарымдардан түшкөн киреше	194208	328134	198466
Башка кирешелер	2509	37211	48341
Жалпы жана акимчилдик чыгашалар	-723024	-996902	-864077
Аткарымдуу активдерди жогорулатуу/азайтуу			
Банктарга жана башка каржылык-насыялык уюмдарга берилген насыялар	-254511	219140	-
Кайтарым «РЕПО» боюнча бүтүмдөр	688030	411	-
Кардарларга берилген насыялар	-2700299	2138041	1604991
Башка активдер	-127446	-150745	244917
Аткарымдуу милдеттенмелерди жогорулатуу/азайтуу			
Банктардын эсептери жана депозиттери	-92923	382845	-881640

Кардарлардын күндөлүк эсептери жана депозиттери	530876	4025786	2651575
Башка милдеттенмелер	2061	100026	225359
Аткарымдуу ишмердүүлүктөн салык салууга чейинки акча каражаттарынын таза кирешеси/ пайдалануу	-1025209	7790184	4290611
Кирешесине салык (төлөнгөнү)	-54307	-35014	-4417
Аткарымдуу ишмердүүлүктөн акча каражаттарынын келип түшүшү/ пайдалануу	-1079517	7755170	4286194
Инвестициялык ишмердүүлүктөн алынган акча каражаттарынын кыймылы			
Баалуу кагаздарга инвестицияларды тартуу	-9970100	-4241054	-13629297
Баалуу кагаздарга инвестицияларды жоюу	10426415	4236036	12562076
Туундуу кагаздарга инвестицияларды тартуу	-38865	-	-
Негизги каражаттарды жана материалдык эмес активдерди сатып алуу	-195547	-166319	-100091
Негизги каражаттарды жана материалдык эмес активдерди сатуудан түшкөн каражаттар	20829	21076	320
Инвестициялык ишмердүүлүктөн акча каражаттарынын келип түшүшү/ пайдалануу	242732	-150262	-1166993
Каржылык ишмердүүлүктөн алынган акча каражаттарынын кыймылы			
Туундуу компаниялардын акцияларын чыгаруудан түшкөн каражаттар	57634	-	48104
Башка тартылып келинген каражаттардын келип түшүүсү	3150016	2534778	2521309
Башка тартылып келинген каражаттарды жоюу	-1734266	-3508150	-3320445
Субординацияланган карызды жоюу	-4240	-4796	-4221
Облигациялардан түшкөн кирешелер	30268	20097	139615
Төлөнгөн дивиденддер	-212404	-279962	-63152
Каржылык ишмердүүлүктөн алынган акча каражаттарынын келип түшүүсү/пайдалануу	1287008	-1238034	-678790
Акча каражаттарын жана алардын эквиваленттерин нак көбөйтүү	450224	6366872	2440412
Валюталык курстун өзгөрүшүнүн акча каражаттарынын жана алардын эквиваленттеринин көлөмүнө тийгизген таасири	520670	312823	-1182218
Жыл башына карата акча каражаттары жана алардын эквиваленттери	4037612	5008505	11688203
Жыл аягына карата акча каражаттары жана алардын эквиваленттери	5008505	11688203	12946397

Долбоордун келтирилген таза наркын эсептөөгө ылайык:

$$NPV = \frac{CF_0}{(1+R)^0} + \frac{CF_1}{(1+R)^1} + \frac{CF_2}{(1+R)^2} + \frac{CF_3}{(1+R)^3}$$

мында CF_0 – биринчи акча агымы, б.а. 150 000 000 сом өлчөмүндөгү биздин инвестициялар, ал эми $CF_{1,2,3}$ – 2016, 2017 жана 2018-жылдардагы акча агымдары, R – бул капиталдын наркы, дисконттоо коюмун эсептеп чыгабыз. Бул үчүн биз акыркы 4 жыл ичиндеги ROЕнин орточо маанисин чыгарабыз. Бул учурда $ROE = (14,2\% + 16,8\% + 8,8\% + 3,1\%)/4 = 10,725\% \approx 11\%$. Андан кийин 2.13.-жадыбал боюнча инвестициялык долбоорду ишке ашыруунун үч жыл ичиндеги дисконттоо коюмун аныктадык.

**Таблица коэффициентов дисконтирования
(Present Value table) $1/(1+R)^n$**

	5%	6%	7%	8%	9%	10%	11%	12%	13%	14%	15%
1	0,9524	0,9434	0,9346	0,9259	0,9174	0,9091	0,9009	0,8929	0,8850	0,8772	0,8696
2	0,9070	0,8900	0,8734	0,8573	0,8417	0,8264	0,8116	0,7972	0,7831	0,7695	0,7561
3	0,8638	0,8396	0,8163	0,7938	0,7722	0,7513	0,7312	0,7118	0,6931	0,6750	0,6575
4	0,8227	0,7921	0,7629	0,7350	0,7084	0,6830	0,6587	0,6355	0,6133	0,5921	0,5718
5	0,7835	0,7473	0,7130	0,6806	0,6499	0,6209	0,5935	0,5674	0,5428	0,5194	0,4972
6	0,7462	0,7050	0,6663	0,6302	0,5963	0,5645	0,5346	0,5066	0,4803	0,4556	0,4323
7	0,7107	0,6651	0,6227	0,5835	0,5470	0,5132	0,4817	0,4523	0,4251	0,3996	0,3759
8	0,6768	0,6274	0,5820	0,5403	0,5019	0,4665	0,4339	0,4039	0,3762	0,3506	0,3269
9	0,6446	0,5919	0,5439	0,5002	0,4604	0,4241	0,3909	0,3606	0,3329	0,3075	0,2843
10	0,6139	0,5584	0,5083	0,4632	0,4224	0,3855	0,3522	0,3220	0,2946	0,2697	0,2472
11	0,5847	0,5268	0,4751	0,4289	0,3875	0,3505	0,3173	0,2875	0,2607	0,2366	0,2149
12	0,5568	0,4970	0,4440	0,3971	0,3555	0,3186	0,2858	0,2567	0,2307	0,2076	0,1869
13	0,5303	0,4688	0,4150	0,3677	0,3262	0,2897	0,2575	0,2292	0,2042	0,1821	0,1625
14	0,5051	0,4423	0,3878	0,3405	0,2992	0,2633	0,2320	0,2046	0,1807	0,1597	0,1413
15	0,4810	0,4173	0,3624	0,3152	0,2745	0,2394	0,2090	0,1827	0,1599	0,1401	0,1229
16	0,4581	0,3936	0,3387	0,2919	0,2519	0,2176	0,1883	0,1631	0,1415	0,1229	0,1069
17	0,4363	0,3714	0,3166	0,2703	0,2311	0,1978	0,1696	0,1456	0,1252	0,1078	0,0929
18	0,4155	0,3503	0,2959	0,2502	0,2120	0,1799	0,1528	0,1300	0,1108	0,0946	0,0808
19	0,3957	0,3305	0,2765	0,2317	0,1945	0,1635	0,1377	0,1161	0,0981	0,0829	0,0703
20	0,3769	0,3118	0,2584	0,2145	0,1784	0,1486	0,1240	0,1037	0,0868	0,0728	0,0611

Бардык белгилүү маалыматтарды NPVнын кеңири формуласына коюп, төмөнкүлөрдү алабыз:

$$NPV = \frac{-150\,000\,000}{1} + \frac{5\,008\,505\,000}{(1+0,11)^1} + \frac{11\,688\,203\,000}{(1+0,11)^2} + \frac{12\,946\,397\,000}{(1+0,11)^3}$$

$$= (-150\,000\,000) + (5\,008\,505\,000 * 0,9009) + (11\,688\,203\,000 * 0,8116) + (12\,946\,397\,000 * 0,7312) =$$

$$= -150\,000\,000 + 4\,512\,162\,154,5 + 9\,486\,145\,554,8 + 9\,466\,405\,486,4 =$$

$$= 23\,314\,713\,195,7$$

Эсептөөлөр көргөзгөндөй, банктын акча агымдары банк ишке тартууга камданып жаткан суммадан алда канча көп, б.а. мындай инвестициялык долбоор өтө рентабелдүү жана аны ишке ашырууга болот. Инвестициялык долбоордон түшкөн кирешелер анын чыгымдарынын ордун кантип толтурарын билүү үчүн инвестициянын рентабелдүүлүк индексин эсептеп чыгабыз:

$$PI = \frac{NPV}{IC} = \frac{23\,314\,713\,195,7}{150\,000\,000} = 155,43.$$

Рентабелдүүлүк индексин эсептеп чыгуу көргөзгөндөй, бул инвестициялык долбоор рентабелдүү, ошондуктан биз ага талдоо жүргүзүүнү улантабыз.

Инвестициянын натыйжалуулугунун коэффициентин эсептеп чыгабыз:

$$ARR = 18\,900\,000 / \left(\frac{150\,000\,000}{2} \right) = \frac{18\,900\,000}{75\,000\,000} * 100\% = 25,2\%$$

Ошентип, инвестициянын натыйжалуулугунун коэффициентинин (ARR) маңызы мында турат: эгер ал капиталдын наркынан (б.а. дисконттоо коюмунан) жогору болсо, анда инвестициялар рентабелдүү болуп эсептелет. Биздин капиталдын наркы 11% га барабар, ошентип:

$$ARR = 25,2\% > ROE = 11\%$$

Жыйынтыгында, «KICB» ЖАКтын инвестициялык долбооруна жүргүзүлгөн экономикалык талдоого ылайык, анын жогорку рентабелдүүлүгү жана инвесторлор үчүн жагымдуулугу тууралуу тыянак чыгарууга болот.

Банктардын саясатын аныктоочу факторлордун бардык жыйындысынын арасында республиканын банк тармагында чет өлкөлүк капиталдын катышуусун бара-бара кеңейтүү фактору маанилүү орунда турат. 25 коммерциялык банктардын ичинен 18 банк чет өлкөлүк капиталга ээ, алардын үлүшү КБлардын капиталынын жалпы көлөмүнүн 49,8% түзөт.

6-жадыбал. Коммерциялык банктардын чет өлкөлүк валютадагы активдери жана милдеттенмелери

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Чет өлкөлүк валютадагы активдер, млрд. сом	40,1	51,5	71,2	99,2	77,2	98,6
Чет өлкөлүк валютадагы активдердин бардык активдердин түзүмүндөгү үлүшү, %	46,2	46,3	51,8	56,1	43,3	49,8
Чет өлкөлүк валютадагы милдеттенмелер, млрд. сом	36,9	48,9	67,9	95,6	73,2	93,3
Чет өлкөлүк валютадагы милдеттенмелердин бардык милдеттенмелердин түзүмүндөгү үлүшү, %	52,9	53,1	58,2	62,9	49,0	47,1

Булак: КРнын УБнын тиешелүү жылдарга карата регулярдуу отчеттуулук маалыматтарынын негизинде автор тарабынан тандалып алынган.

4-жадыбалдан көрүнүп тургандай, 2012-жылы коммерциялык банктардын валюталык активдери 40,1 млрд. сомду же суммардык активдердин 46,2% түзгөн. Банктардын чет өлкөлүк валютадагы милдеттенмелери 36,9 млрд. сомду же бардык милдеттенмелердин 52,9% түзгөн. 2014-жылдын жыйынтыгы боюнча валюталык активдери – 71,2 млрд.сом, чет өлкөлүк валютадагы милдеттенмелери - 95,6 млрд.сомду түзгөн. Накта ачык валюталык позициянын жыйындысы 1,2 млрд. сомду же накта суммардык капиталдын 5,6% түзгөн. 2015-жылы валюталык активдери 99,9 млрд. сомду же суммардык активдердин 56,1%, милдеттенмелери – 95,6 млрд. сомду же 62,9% түзгөн. 2016-жылы валюталык активдер - 77,2 млрд. сомду түзгөн жана 2015-жыл менен салыштырмалуу 22,7 млрд. сомго азайган, 2017-жылы – 98,6 млрд. сомду түзгөн.

КБлардын ишмердүүлүгү ликвиддүүлүк, кредиттик, валюталык, пайыздык ж.б. тобокелдер түрү менен байланыштуу. Буга байланыштуу тобокелдерди жөнгө салуу алардын ишмердүүлүгүндө милдеттүү болуп эсептелет. Тобокелдерди жөнгө салуунун жүрүшүндө негизги орун банктын ресурстук базасынын негизги элементтеринин бири катары каржылык туруктуулугунун жана атаандаша алуу жөндөмдүүлүгүнүн башкы критерийлик баалоо көрсөткүчү болуп эсептелген капиталдын жетиштүүлүгүнө таандык. Диссертациялык иште капиталдын жетиштүүлүгүнө аддитивдик методдун жардамы менен (бухгалтердик эсептин, активдердин рыноктук наркынын жана СО талаптарынын негизинде эсептелген) фактордук талдоо жүргүзүлдү:

$$f = x + y + z + t$$

$$\Delta f(x) = \frac{\Delta f}{\Delta x + \Delta y + \Delta z + \Delta t} \cdot \Delta x$$

$$\Delta f(y) = \frac{\Delta f}{\Delta x + \Delta y + \Delta z + \Delta t} \cdot \Delta y$$

$$\Delta f(z) = \frac{\Delta f}{\Delta x + \Delta y + \Delta z + \Delta t} \cdot \Delta z$$

$$\Delta f(t) = \frac{\Delta f}{\Delta x + \Delta y + \Delta z + \Delta t} \cdot \Delta t$$

$$\Delta f = \Delta f(x) + \Delta f(y) + \Delta f(z) + \Delta f(t)$$

7-жадыбал. КРнын коммерциялык банктарынын капиталынын жетиштүүлүгүнө фактордук талдоо

Белгилениши	Көрсөткүч	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
$\Delta f(x)$	ОБС/А	0,002	0,010	0,007	0,007	0,004	-0,008	-0,002
$\Delta f(y)$	ОС/А	-0,002	-0,010	-0,007	-0,007	-0,004	0,008	0,002
$\Delta f(z)$	ЗК/А	0,009	-0,020	-0,014	-0,018	-0,005	0,014	0,002
Δf	СК/А	0,91%	-2,00%	-1,39%	-1,79%	-0,48%	1,41%	0,22%

Булак: автор тарабынан түзүлгөн.

Капиталдын жетиштүүлүк коэффициентине таасирин тийгизүүчү факторлорду тандап алуу үчүн негизги баланстык окшоштук түзүлдү:

$$МК + КК = БЖК + НК$$

мында МК - менчик капитал

КК – карыздык капитал, мында банктын депозиттик саясаты негизги роль ойнойт;

БЖК – банктын жүгүртүү каражаттары насыялык саясаттын активдүүлүгүнүн негизги түрү болуп саналат;

НК – негизги каражаттар, банктын инвестициялык саясатын чагылдырат.

Аны кайра өзгөртүп түзүп, төмөнкүнү алабыз :

$$\begin{array}{ccccccc} \text{СК} & \text{ОБС} & & \text{ОС} & & \text{ЗК} & \\ \text{----} & = & \text{-----} & + & \text{-----} & - & \text{-----} \\ \text{А} & & \text{А} & & \text{А} & & \text{А} \end{array}$$

Аддитивдик методду колдонуу төмөнкү тыянактарга келүүгө мүмкүндүк берди:

1) 2011-2015-жж. КРнын КБларында менчик капиталдын жетиштүүлүк коэффициентинин 0, 48% га чейин төмөндөшү жүргөн, бул банктардын жүгүртүү каражаттарынын жана милдеттенмелеринин суммасынын кескин көбөйүшүнүн карам-каршылыктуу тенденциясына байланыштуу болгон. Бул кырдаалга банктын активдеринин бардык суммасында бир учурда карыздык капиталын үлүшүнүн жогорулашы менен жүгүртүү каражаттарынын үлүшүнүн жогорулашы терс таасирин тийгизген;

2) 2016-2017-жж. баштап ал оң жагына өзгөргөн (1,41% дан 0,22%га чейин), банктардын активдеринде банктын карыздык капиталын үлүшүнүн төмөндөшү жана жүгүртүү каражаттарынын үлүшүнүн жогорулашы пайда болгон.

Жогоруда баяндалган эсептөөлөр тобокелдерди башкаруунун жана капиталдын жетиштүүлүгүнүн сапатын жөнгө салууга жана көзөмөл жүргүзүүгө бирдиктүү мамиле кылуу банктардын теңдемдүү каржылык саясатын курууга зор таасир тийгизерин күбөлөндүрүп турат.

«Коммерциялык банктардын теңдемдүү саясатын куруу багыттары жана механизмдери» деп аталган үчүнчү бапта банктардын менчик ресурстарын күчөтүү боюнча механизмдерди өркүндөтүү багыттары

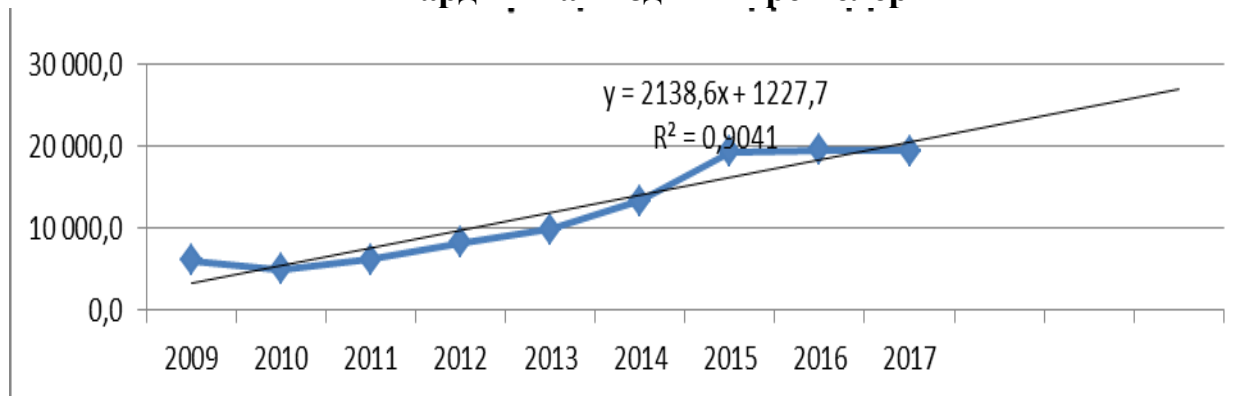
аныкталган, портфелдик инвестициялардын, насыялоонун жана депозиттерди түзүүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча сунуштар иштелип чыккан.

Коммерциялык банктардын менчик ресурстарын күчөтүү маселеси активдик жана пассивдик аткарымдарынын түзүмүн карыз каражаттар жана менчик капитал аркылуу оптималдаштыруу менен гана эмес, алардын атаандаштык өңүттөрүн жогорулатуу зарылдыгы менен да шартталган.

Автор тарабынан сунушталган негизги көрсөткүчтүн катышын – каржылык активдүүлүктүн башка көрсөткүчтөрүнө карата пайыздык кирешесин эсептөө үлгүсү банктарга менчик капиталынын, кирешени, депозиттердин, баалуу кагаздар портфелинин үлүшүн жогорулатуу механизмдерин көзөмөлдөөгө, ресурстук каражаттарды натыйжалуу пайдаланууну баалоого жана рентабелдүүлүк ишмердүүлүгүнүн болжолдорун эсептеп чыгууга мүмкүндүк берет.

Акыркы тогуз жыл ичиндеги маалыматтардын негизинде түзүлгөн регрессия теңдемеси банктын пайыздык кирешеси жылына орточо алганда 2138,6 млн.сомго көбөйөрүн көргөзүп турат.

Бардык пайыздык кирешелер

3-сүрөт. - КРнын коммерциялык банктарынын пайыздык кирешелеринин болжолу

Диссертациялык иште өзгөрүлмө бириктирменин негизинде банктардын капиталдык базасын камсыз кылуу боюнча натыйжалуу чечимдерди кабыл алуу максатында анын активдерин жана пассивдерин теңдештирүү үлгүсү иштелип чыккан, бул үлгүдө мындай өзгөрүлмөлүүлүк болуп акча каражаттары эсептелет.

Мындай болжолдоо бириктирмеге дароо эки маани берет.

1. Техникалык маани: баланстын формалдуу биригиши. Төмөнкү аныктама кабыл алынат:

Акча каражаттары

=

Милдеттенмелер жана капитал
кемитүү

Банктын менчигиндеги каржылык активдер
кемитүү

Коромжулар боюнча резервдерди кармап калгандан кийин кардарларга берилген насыялар
кемитүү

Негизги каражаттар
кемитүү

Башка активдер

Мындай биригүүнү киргизүү менен баланстын активдүү жана пассивдүү бөлүктөрү тең болот.

2. Экономикалык маани: бириктирме катары акча каражаттарынын жалпы суммасын кабыл алуу менен биз коммерциялык банктардын өзүн өзү каржылоо мүнөзү тууралуу болжолдой алабыз.

8-жадыбал. КРнын коммерциялык банктарынын каржылык абалынын көрсөткүчтөрү

Статьялар	2014	2015	2016	2018-ж. болжолу	2019 болжолу	2020 болжолу
Акча каражаттары	10 748,1	13 289,3	13 092,9	12 310,9	12 897,8	13 484,7
КРУБнын корреспонденттик эсеби	9 852,1	12 303,3	11 464,4	13 547,0	14 828,1	16 109,3
Башка банктардагы корреспон.эсеп	26 991,2	15 960,5	15 464,1	23 064,9	25 246,2	27 427,4
Башка банктардагы депозиттер	9 719,1	7 571,3	10 136,0	10 302,6	11 277,0	12 251,3
Баалуу кагаздар портфели	7 710,7	13 044,9	17 690,6	15 801,0	17 295,3	18 789,6
Репо макулдашуусу боюнча сатылып алынган баалуу кагаздар	325,3	15,1	400,0	237,4	237,4	237,4
"Таза" насыялар жана каржылык ижара	90 804,2	87 108,1	101 352,3	116 431,3	127 442,4	138 453,4
Негизги каражаттар	7 684,8	9 172,7	10 603,2	11 348,8	12 422,1	13 495,4
Инвестициялар жана каржылык катышуу	228,0	291,6	342,8	339,2	371,3	403,4
Башка активдер	13 964,5	19 421,5	17 464,8	18 253,1	19 979,3	21 705,5
Бардыгы: АКТИВДЕР	178 028,2	178 178,3	198 011,0	221 636,3	241 996,9	262 357,4
МИЛДЕТТЕНМЕЛЕР						
КРУБнын алдындагы милдеттенмелер	4 686,8	5 515,0	5 549,4	5 310,8	5 813,1	6 315,3
Банктардын эсептешүү эсептери жана депозиттери	7 068,1	2 216,1	1 301,0	5 476,1	5 994,0	6 511,9
Эсептешүү эсептери	29 233,5	34 522,2	39 003,2	42 039,1	46 014,7	49 990,4
Талап боюнча депозиттер	21 805,7	24 574,6	30 205,8	30 195,6	33 051,2	35 906,8
Тез мөөнөттүү депозиттер	38 315,3	34 865,1	39 084,3	46 670,6	51 084,2	55 497,9
Резидент эместердин депозиттери ^{/4}	6 415,1	5 862,0	7 079,7	7 150,3	7 826,5	8 502,7
Өкмөттүн депозиттери	7 108,1	7 255,3	6 224,0	7 977,0	8 731,4	9 485,7
Өкмөттүн насыялары	1 943,6	2 600,1	3 445,8	3 079,8	3 371,1	3 662,3
Репо макулдашуусу боюнча сатылган баалуу кагаздар	325,3	15,1	400,0	243,2	266,2	289,2
Алынган насыялар	21 630,7	19 325,0	19 905,5	22 497,3	24 624,9	26 752,5
Башка милдеттенмелер	13 412,4	12 811,5	13 582,9	15 424,3	16 883,0	18 341,7
БАРДЫГЫ: МИЛДЕТТЕНМЕЛЕР	151 944,6	149 562,1	165 781,6	186 064,0	203 660,2	221 256,5
Акционердик капитал	16 132,1	19 189,5	21 760,5	22 152,7	24 247,7	26 342,7
Банктын келечек керектөөлөрү үчүн резервдер	723,6	597,9	631,2	756,9	828,5	900,1
Өткөн жылдардагы бөлүштүрүлбөгөн киреше	7 173,9	7 171,3	7 073,3	7 139,5	7 139,5	7 139,5
Учурдагы жылдын кирешелери/чыгашалары	1 531,4	890,9	2 148,7	4 785,8	5 313,8	5 841,8
Кайра баалоо эсептери	522,5	766,6	615,8	737,4	807,2	876,9
БАРДЫГЫ: КАПИТАЛ	26 083,6	28 616,1	32 229,4	35 572,3	38 336,7	41 101,0
БАРДЫГЫ: МИЛДЕТТЕНМЕЛЕР ЖАНА КАПИТАЛ	178 028,2	178 178,3	198 011,0	221 636,3	241 996,9	262 357,4
Капитал/Активдер	14,7%	16,1%	16,3%	16,0%	15,8%	15,7%

Ошентип, сунушталган үлгү банктын активдери менен пассивдеринин ортосундагы теңдемди сакталышына көзөмөл кылуу боюнча ишмердүүлүгүнө ыкчам талдоо жүргүзүү үчүн жана инвестициялар, насыялоо жана депозиттерди түзүү жаатында тартылып келинген каражаттардын түзүмүн оптималдаштыруу жана алар боюнча пайыздык чыгымдарды азайтуу максатында теңдемдүү саясатты жүргүзүү боюнча оптималдуу чечимдерди кабыл алууда колдонулушу ыктымал.

Коммерциялык банктардын теңдемдүү саясатынын артыкчылыктуу багыттарын аныктоодогу комплекстүү мамиле алардын стратегиялык өнүгүүсү жагынан алганда теориялык негиздерин иштеп чыгуудан жана аны ишке ашыруунун айрыкча натыйжалуу жана оптималдуу ыкмалары менен методдорун аныктоодон көрүнөт.

ТЫЯНАКТАР

Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн негизинде төмөнкүдөй тыянактар жасалды жана сунуштар берилди:

1. Коммерциялык банктын капиталы өнүгүүнүн каржылык туруктуулугун камсыз кылуучу натыйжалуу инструменттердин бири катары ага мүнөздүү кызмат-милдеттерди ишке ашыруунун натыйжасында инвестициялар, насыялоо жана банктык портфелди түзүү жаатында банктын теңдемдүү саясатын куруунун башкы фактору болуп калат.

2. Банктык капитал түшүнүгүнүн маанисин талдоонун жүрүшүндө банктын менчик капиталы банкка ишеничтүү бекем экономикалык ишмердүүлүктү жүргүзүүгө көмөктөшөрү тастыкталды, анткени ал банк өз активдеринин кандайдыр бир бөлүгүн коромжуга учураткан учурда да банктын төлөө кудуретин камсыз кылуучу ресурстардын резерви болуп саналат.

3. Капитал боюнча жөнгө салуунун максатка ылайыктуулугу негизделди.

Банк ишмердүүлүгүндөгү атаандаштыктын курчушу, жаңы рынокторго чыгуу жана банктык жаңы өндүрүмдөрдү ишке киргизүү банк капиталына болгон керектөөнүн өсүшүн пайда кылат, ал эми кандайдыр бир нерсе жөнгө салынса, анын сапаттык көрсөткүчтөрү, өндүрүмдөрдүн жана кызмат көрсөтүүлөрдүн рентабелдүүлүгү, тобокелдик деңгээли жана банктын активдеринин түзүмү өзгөрүүгө дуушар болот.

4. Банктын менчик капиталын банктын кредиторлорунун алдында эч кандай милдеттенмелерди албастан, коммерциялык банктардын туруктуу каржылык өнүгүүсүн камсыз кылууга жөндөмдүү коммерциялык банктардын уюмдаштыруучулары тарабынан ишке киргизилген каражаттардын жыйынды өлчөмү катары аныктаган автордук түшүндүрмө сунушталды.

5. Банктык саясат жалпылоочу түшүнүк катары депозиттик саясат, насыялык саясат, кардарларды эсептөө-кассалык тейлөөнү уюштуруу жагындагы саясат, пайыздык саясат, валюталык саясат; айрым бир банктык аткарымдарды (консалтингдик, трасттык, фондулук, электрондук ж.б) жүргүзүү

боюнча саясат сыяктуу өз ара байланыштуу элементтердин жыйындысы экендиги аныкталды.

6. Коммерциялык банктардын инвестициялык ишмердүүлүгүнүн максаттуу багыттарын калыптандыруу тутумун түзүүнү, аларга жетүүнүн айрыкча натыйжалуу ыкмаларын тандап алууну болжолдогон инвестициялык саясат үч негизги багытта ишке ашырылат: 1. Баалуу кагаздарды жана башка каржылык активдерди сатып алуу, үлүштүк (акциялар) жана карыздык (облигациялар) баалуу кагаздар портфелин түзүү жана аларды сатуу, сатып алуу, карыздык милдеттенмелерди ишке ашыруу менен байланышкан каржылык инвестициялык долбоорлор; 2. Корпоративдик каржылоо; 3. Долбоордук каржылоо.

7. «KICB» ЖАКтын мисалында экономиканын тармактарын насыялоого акча каражаттарын тартуу боюнча инвестициялык долбоорго жүргүзүлгөн экономикалык талдоо анын жогорку рентабелдүүлүгүн жана инвесторлор үчүн жагымдуулугун көргөздү. Инвестициянын натыйжалуулугунун коэффициенти (ARR) 25,2%ды түздү, бул капиталдын наркынан (б.а. дисконттоо коюмунан) 14,2% га жогору. Коммерциялык банктардын каржылык активдерине карата пайыздык кирешелердин катышын эсептөөнүн натыйжасында банктын рентабелдүүлүк ишмердүүлүгүн көзөмөлдүк органдын; потенциалдуу инвесторлордун; банктын ээлеринин жана башкармалыгынын өнүгүнөн баалоо; рынокко колдоо көрсөтүү жана кеңейтүү мүмкүндүгү аныкталды.

8. Коммерциялык банктардын капиталынын жана активдеринин, ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрүнүн жана банктар аралык рыноктон көз карандылыгынын көрсөткүчтөрүн эсептөөнүн негизинде каржылык абалын мүнөздөөчү капиталынын жетиштүүлүгүнө аддитивдик методдун жардамы менен фактордук талдоо жүргүзүүнүн максаттуулугу негизделди. Диссертациялык иште портфелдик инвестициялардын, насыялоонун жана депозиттерди түзүүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча сунушталган нускамалар банктарга саясатынын бардык көрсөткүчтөрү боюнча тобокелдерди азайтууга мүмкүндүк берет, бул акыр аягында банктын капиталын сапаттуу башкаруунун, алардын атаандаштык өнүгүүсүнүн жогорулашына жана туруктуу өнүгүшүнө түрткү болот.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН ТЕМАСЫ БОЮНЧА ЖАРЫЯЛАНГАН

ЭМГЕКТЕРДИН ТИЗМЕСИ:

1. Койчиева Ж. Проблемы и факторы, способствующие развитию банковской системы в КР[Текст]/ Ж.Койчиева//Журнал Вестник КМЮА 2011 год – С. 253-258.

2. Койчиева Ж. Современные тенденции развития мировой банковской системы [Текст]/ Ж.Койчиева// Вестник КНУ имени Ж. Баласагына 2011 год. (спец. выпуск. 465-469

3. Койчиева Ж Влияние банковской системы на развитие экономики Кыргызской Республики [Текст]/ Ж.Койчиева// Вестник КНУ имени Ж.

Баласагына 18.03.2011 год.посвящённой 100-летию профессора Мусы Рыскулбекова (спец. Выпуск. С. 466-470

4. Койчиева Ж Стратегия развития банковской системы Кыргызской Республики [Текст]/ Ж.Койчиева// Вестник КНУ имени Ж. Баласагына 2012 год (Материалы международной научно-практической конференции «Проблемы реформирования экономики КР»,С. 238-242

5. Койчиева Ж Экономическая и демографическая идентификация типов возрастной структуры населения [Текст]/ Ж.Койчиева// Вестник КНУ имени Ж.Баласагына 2013год.(Материал международной научно-практической конференции: «Проблемы и перспективы экономического развития КР в современных условиях», С. 20-24

6. Койчиева Ж Проблемы внедрения ипотечного кредитования в Кыргызской Республике [Текст]/ Ж.Койчиева// Вестник КНУ имени Ж.Баласагына 2014год. (Материал международной научно-практической конференции: «Экономическая наука: вчера, сегодня, завтра»,С.343-348

7. Койчиева Ж Пути решения финансовых проблем с помощью внедрения компьютерных технологий [Текст]/ Ж.Койчиева// Вестник 1(35) 2016г. КЭУ имени М. Рыскулбекова С.151-154

8. Койчиева Ж Деятельность коммерческих организаций и проблемы проектирование компьютерных технологий [Текст]/ Ж.Койчиева// Вестник 1(35) 2016г. КЭУ имени М. Рыскулбекова С.154-160

9. Койчиева Ж Актуальные проблемы банковского сектора в разрезе обеспеченности и возвратности кредита[Текст]/ Ж.Койчиева// Наука, образование, общество (сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции от 30.09.2016г.) Министерство образования и науки Российской Федерации г. Тамбов С.74-79

10. Койчиева Ж Формирование и управление банковским капиталом [Текст]/ Ж.Койчиева// Наука, образование, общество (сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции от 30.09.2016г.) Министерство образования и науки Российской Федерации г. Тамбов С.79-84

11. Койчиева Ж Вопросы взаимосвязи валютных курсов, процентных ставок и уровня цен в разных валютах, как база анализа эффективности валютных операций[Текст]/ Ж.Койчиева// Журнал «Известия Вузов» 2017 год №1 С. 24-128

12. Койчиева Ж Вопросы кредитных операций ОАО «Бакай Банк» в целях обеспечения финансовой устойчивости [Текст]/ Ж.Койчиева// Журнал «Известия Вузов» 2017 год №1 (ISSN 1694-7681) С.128-132

13. Койчиева Ж Основные операции коммерческих банков с ценными бумагами [Текст]/ Ж.Койчиева// Журнал «Известия Вузов»2017год№8 С.73-76

14. Койчиева Ж Кыргызстан в Евразийском Экономическом Союзе (ЕАЭС) [Текст]/ Ж.Койчиева// Журнал «Наука, новых технологий и инновации» № 9 С.116-119

15. Койчиева Ж Управление капиталом как фактор обеспечения устойчивости банка [Текст]/ Ж.Койчиева// Журнал «Известия Вузов»2018год №

16. Койчиева Ж Анализ структуры капитала банка и факторов, влияющих на его формирование и управление [Текст]/ Ж.Койчиева// Журнал «Известия Вузов» 2018год. №

Койчиева Жылдыз Жамалдиновнанын
«Банктын капиталы анын насыялык, инвестициялык жана депозиттик
саясатынын теңдемин камсыздоочу инструмент катары» аттуу темада
08.00.10 – «Каржы, акча жүгүртүү жана насыя» адистиги боюнча
экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип
алуу үчүн жазылган диссертациялык изилдөөсүнүн
РЕЗЮМЕСИ

Түйүндүү сөздөр: банктын капиталы, банктын өздүк каражаттары, уставдык капитал, насыялык саясат, инвестициялык саясат, депозиттик саясат, банктын активдери жана пассивдери, банктык тобокелдери, императивдери, банктын ресурстары, баалуу кагаздар, каржылык актив ж.б.

Изилдөөнүн объектиси: Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын заманбап институционалдык абалдагы тармагы.

Диссертациялык изилдөөнүн максаты: банктын насыялык, инвестициялык жана депозиттик саясатынын теңдемин камсыз кылуу максатында банк капиталынын оптималдуу түзүмүн калыптандырууга багытталган илимий-методикалык жоболорду жана практикалык сунуштарды иштеп чыгуу болуп саналат.

Изилдөө методдору: фундаменталдык, салыштыруу жана тутумдук талдоо, математикалык моделдөө методдору, тандамал изилдөө жүргүзүү методу, маалыматты сандык жана сапаттык иштеп чыгуу методдору колдонулду.

Алынган жыйынтыктар: банктын теңдемдүү саясатын камсыз кылууда анын капиталын оптималдаштыруунун теориялык-методологиялык негиздери тереңдетили жана негиздеме берилди; коммерциялык банктардын учурдагы институционалдык абалында ишмердүүлүгүнө комплекстүү баа берүүнүн негизинде аларды менчик каражаттарынын көлөмүнө жараша баалоо жана ажырымдоо жүргүзүлдү; депозиттик портфелдин тобокелдиктерин азайтуу менен банктын ресурстарын бөлүштүрүүнү камсыздоо максатында депозиттик портфелди оптималдаштыруу критерийлери негизделди; портфелдик инвестицияларды, насыялоону жана депозиттик өндүрүмдөрдү өркүндөтүү боюнча нускамалар сунушталды; коммерциялык банктын капиталынын жетиштүүлүгүнө аддитивдик методдун жардамы менен фактордук талдоонун үлгүсү иштелип чыкты.

Колдонуу деңгээли: диссертациянын материалдары банктын капиталынын өздүк түзүмүн калыптандыруунун натыйжалуулугун жогорулатууга багытталган практикалык иш-чараларды ишке ашыруу үчүн негиз болушу ыктымал. Алынган натыйжаларды республиканын жогорку окуу жайларында “Каржы”, “Банктар жана банк ишмердүүлүгү”, “Каржы жана саясат”, “Акча, насыя жана банктар” сабактарын өтүүдө пайдаланууга болот.

Колдонуу тармагы: иштеги нускамалар жана сунуштар көзөмөл органдары жана коммерциялык банктар тарабынан анын насыялык, инвестициялык жана депозиттик саясатынын теңдем механизмдерин өркүндөтүү боюнча иш чараларды иштеп чыгууда колдонулушу ыктымал.

Форматы 60x84 $\frac{1}{16}$

Офсет кагазы. Арибы «Times». кёлөмү 1,5 б.т.

Офсет ыкма менен. нускасы 100 даана.

«М.Рыскулбеков атындагы КЭУнун » басмаканада басылды